

“Aquest treball no té més finalitat que la de tractar de fer saber a coneixement general en què consisteix la guerra química, els efectes i la possibilitat del seu ús per l'estat espanyol.” Aquesta advertència preliminar es troba al principi d'un opuscle titulat “Agressius químics”, publicat el 1937 per l'Institut d'Estudis Valencians. L'autor era Robert Feo i Garcia, aleshores membre de la Secció de Ciències de l'Institut. Feo havia nascut el 1913 a València, ciutat on va morir el passat 9 d'agost.

València, 1937: armes químiques

Xavier Duran, escriptor i periodista científic

L'Institut va tenir una vida fugaça. Creat l'any 1937, va desaparèixer al final de la Guerra Civil. Havia sorgit gràcies a l'empenta de Francesc Bosch i Morata, del Partit Valencianista d'Esquerra. Bosch va ser conseller de Cultura en constituir-se el Consell Provincial, un dels organismes afavorits pel trasllat a València del govern republicà, quan aquest va preveure la imminent caiguda de Madrid.

L'Institut tenia quatre seccions, una de les quals era la de Ciències. A Robert Feo que durant molts anys seria catedràtic de Física i Química a l'Institut Sant Vicent de València i autor de diversos llibres, el movia un afany divulgatiu. L'opuscle era el número 1 –i no sabem si va ser l'únic– de la “Sèrie Popular de Vulgarisació (sic) Científica”. Després d'un breu repàs de la història més remota de la guerra química, Feo es trasllada al moment en què es pot dir que neix oficialment: el 22 d'abril del 1915 (vegeu EL TEMPS d'Història, novembre del 2001). Feo n'explica l'evolució durant la I Guerra Mundial. I si ja en l'advertència inicial manifesta que aquesta manera de fer la guerra “és la més humanitària”, aquí disculpa Fritz Haber, el pare de l'invent. Això no és “una taca” en la seva trajectòria, sinó “una de les grans idees que aquest químic va donar per al desenvolupament de la química”.

En les 32 pàgines de l'opuscle, Feo descriu diversos tipus de compostos químics que poden tenir ús bèl·lic, els efectes, la manera d'obtenir-los... Fins i tot hi inclou receptes. Les dues darreres pàgines, les dedica a unes conclusions molt interessants. Així, diu que “tota nació que puga produir difosgen (sic), cloracetofenona i difenilaminclorarsina i iperita pot sostenir una guerra química”, afirmació ben lògica. Jutja després que l'ús dels agressius químics “és més humanitari que el dels explosius”, perquè produeixen “manco de morts i, a més, són sempre rars els casos en què els atacants queden inútils”. Una apreciació que no deu tenir en compte moltes lesions greus, com ara la ceguesa, provocada per certes armes químiques. També destaca que “els mitjans de defensa contra aquestes agressions estan més perfeccionats i són més fàcils d'emprar”, tant per la població civil com pels combatents. Un argument curiós, ja que, segons sembla, les armes químiques beneficien tant l'atacant, pel seu poder, com l'atacat, que es pot defensar fàcilment i que de fet patirà pocs danys.

I en el sisè i darrer punt destaca que “al nostre país [segons ell, l'estat espanyol] tenim abundància de matèries primes (sic) per a fabricar aquests agressius”. Al final recorda que un dels objectius de l'opuscle era “fer veure que, en cas d'arribar a la guerra química, el nostre país pot, en poc temps, estar en condicions de lluitar comptant (sic) amb tants mitjans bèl·lics com qualsevol altre”. Robert Feo va elaborar un llibret didàctic i molt descriptiu, si bé poc sensible amb el patiment que provoquen les armes químiques.

Ara bé: era el 1937, en plena Guerra Civil, i València era la capital de la República. Probablement, un moment difícil per valorar amb freda objectivitat el paper d'aquests recursos bèl·lics.

En la seva breu existència,
l'Institut d'Estudis
Valencians va publicar
alguns opuscles de
divulgació científica.
El número 1 tractava,
amb condescendència,
de les armes químiques.